

¹KYSELYTUTKIMUS

Syyskuussa 2003 lähetettiin kyselykaavakkeet kaikille noin 70:lle vaihtokeskuksen vaihtotoimintaan osallistuvalla kotimaisella seuralla ja julkaisijayhteisöille sekä 30:lle ulkomailta saapuvia vaihtojulkaisuja vastaanottavalle kirjastolle. Kirjastojen valintaperusteena oli, että vaihtokeskus toimittaa kirjastolle vähintään kahtakymmentä julkaisusarjaa.

Määräaikaan 10.10. mennessä seuroilta oli tullut vasta niin vähän vastauksia, että vastausaika jatkettiin. Vuoden loppuun mennessä vastauksia oli saatu julkaisijaseuroilta 41 kpl, vastausprosentti noin 60, ja tieteellisiltä kirjastoilta 26 kpl, vastausprosentti noin 85.

Tieteelliset seurat

1. Minkälainen merkitys omalla julkaisutoiminnalla on seurallenne?

Lähes kaikki vastasivat tähän kysymykseen samalla tavalla eli että julkaisutoiminta on tärkeä tai erittäin tärkeä osa seuran toimintaa. Olisi ehkä lisäksi pitänyt kysyä, minkälainen merkitys seuroille on *vaihtotoiminnalla*. Näilläkin vastauksilla on kuitenkin mielenkiintoa myös TSV:n muun toiminnan kuin vaihtotoiminnan kannalta.

Eräs seura luetteli omalle julkaisutoiminnalleen kuusi eri merkitystä, joista yksi huomionarvoinen on julkaisutoiminnan taloudellinen, rahaa säästävä merkitys nimenomaan *vaihtotoiminnan kautta*:

a) Tiedonvälityskanava. Seuran yli satavuotisen julkaisutoiminnan tietyt foorumit, nimittäin vuosikirjat (suomeksi ja ruotsiksi ja niissä on eri sisältö) toimivat ajankohtaisen tieteellisen informaation ja uusimpien tutkimustulosten jakovälineinä, mutta myös yhdyssiteinä jäsenkuntaan päin, vaikka eivät sisällykään jäsenmaksuun. Vuosikirjojen lukijoissa on alan ammatillisen koulutuksen saaneiden ohella myös seuran toimialaan harrastuneita valistuneita maallikoita eli niin sanottua kolmatta sektoria.

b) Tieteellisen kirjoittamisen kouluttautumismväline: Vuosikirjat ovat myös se kanava, jonka kautta nuori tutkijapolvi kouliintuu vaatimaan tieteelliseen kirjoittamiseen (ja refereekäytäntöön).

c) Aiheesta johtuen monesti ainoa mahdollinen ja järkevä julkaisufoorumi: Monografiasarjat olivat perinteisesti alan ainoat korkeatasoiset väitöskirjojen julkaisukanavat. Sittemmin on tullut muitakin väitöskirjasarjoja. Edustamillamme humanistisilla aloilla väitöskirjojen ja muiden monografialaajuisten tutkimusten aiheet ovat tieteellisestä relevanttiudesta huolimatta usein sellaisia, ettei kaupallinen kustantaja uskaltaudu ottaamaan niitä painettavaksi ounastellessaan kaupallisen voittomarginaalin jäävän liian kapeaksi. Tieteellinen painettu sarja on tähän asti ollut ainoa mahdollisuus saada uutta tutkimustietoa maailmalle perustellussa ja lähteisiin ankkuroidussa muodossa.

d) Yhden teeman laajaalaisen käsittelyn mahdollisuus. Lehtemme on profiililtaan Aikakauskirjaa täydentävä, pääosin jonkin teeman (esim. jonkin kongressin tai symposiumin parhaat esitelmät painettaviksi versioiksi toimitettuina) ympärillä pyörivistä artikkeleista koostuva, joskin monografiatyypisiäkin volyymeja on sarjassa julkaistu.

e) Taloudellinen merkitys: Yhdistyksen julkaisutoiminnalla on myös suuri taloudellinen merkitys alojen vaihtotoiminnan kautta. Yhdistyksen vaihto-

---

toimintana saatu kirjallisuus ohjautuu pääsääntöisesti alan vastuulliseen erikoiskirjastoon. Sarjojen vaihtotoiminnan tuloksena saadaan maahan jokseenkin kaikki keskeisimmät yhdistyksen toimialueiden sarjajulkaisut maailmalta. Keskeisen uuden tieteellisen tiedon saanti "automaattisesti" maahamme voidaan samalla turvata laaja-alaisesti. Samalla kirjaston niukat kartuttamismäärärahat voidaan käyttää keskeisten koti ja ulkomaisten erillisteosten ja kaupallisesti kustannettujen (monesti hyvin kalliiden) volyymien hankintaan, joita ei olisi mahdollisuuksia saada, mikäli sarjojen hankinta jouduttaisiin kustantamaan hankintamäärärahoista.

f) Identiteetti: Julkaisutoiminta on keskeinen osa seuran identiteettiä. Yli satavuotinen julkaisutoiminta on itseisarvo, josta on syytä pitää kiinni vastaisuudessakin. Julkaisumuodot on tietenkin harkittava alan tekninen kehitys ja kohteen optimaalinen saavutettavuus kirkkaana mielessä.

2. Minkälaisia muutoksia seuranne julkaisutoiminnassa on lähivuosina odotettavissa?

Useimmilla seuroilla ei ole näköpiirissä muutoksia julkaisutoimintaansa. Monet kuitenkin kaavailevat lisäävänsä julkaisemista. Seitsemän vastaajaa harkitsee painopisteen siirtämistä elektronisen julkaisutoiminnan suuntaan. Vain pari seuraa pelkää julkaisumahdollisuuksiensa vähenevän.

Tyypillisiä vastauksia olivat:

Mitään suurempia uudistuksia ei ole odotettavissa lähitulevaisuudessa (kuten esimerkiksi siirtymistä sähköiseen julkaisemiseen). Päätoimittajan vaihtumisen myötä (vuoden 2004 alusta) lehden linjausta todennäköisesti tarkistetaan ja tieteellistä laatua pyritään kehittämään. Myös teemanumeroiden julkaisemista pohditaan.

Mistään muutoksista ei kai ole sovittu. Lehden painosmäärän lievä pienentäminen saattaa olla harkinnan arvoista. Jatkossa tulisi pohtia, mitä julkaista sähköisesti, mitä (myös) painettuna.

3. Minkälainen merkitys open access julkaisuperiaatteella on seuranne julkaisusarjoille?

Vastanneista julkaisijayhteisöistä kuusi julkaisee jo tällä hetkellä lehtiä joko puhtaalla tai lähes puhtaalla open access -periaatteella. Muutama seura pitää open access -mallia uhkana. Enemmän on kuitenkin niitä, jotka näkevät siinä mahdollisuuksia. Useimmat eivät koe asialla ainakaan vielä olevan merkitystä. Aiheesta kaivattaisiin myös lisää tietoa.

Tyypillisiä vastauksia olivat:

Seura ei ole access -julkaisuperiaatteen piirissä, joskin toimituskunnassa on keskusteltu erääseen aihepiiriin liittyvien artikkelien vapaasta saatavuudesta. Open access -periaatteen noudattaminen aiheuttaisi ilmeisesti tilajamäärän supistumista ja toisaalta toimituksen työtaakan kasvua tarjottavien käsikirjoitusten määrän noustessa, joista molemmista koituisi lehdellemme taloudellisia vaikeuksia. Oletettavasti myös kiinnostus lehden vaihtoon vähenisi, mistä taas kärsisivät nyt vaihdossa tulevien julkaisujen käyttäjät ja vastaanottajakirjastot.

Asiasta on keskusteltu hallituksessa vain ohimennen. Haluamme kuitenkin tuoda lehtemme käyttöön www:lle samanaikaisesti kun paperiversio jaetaan. Tarkoituksena on rajata vain jäsenille. Olemme olleet hyvinkin avomielisiä tuottamaan aineistoa www:lle kaikkien käyttöön, mutta alamme ehkä hieman jarruttamaan tiettyjen lieveilmiöiden takia. Julkaiseminen open access periaatteen mukaisesti on yhtä työlästä kuin paperilla julkaiseminen ja ehkä ei siksi ole ajankohtainen meillä.

4. Kuinka suuret ovat myynnin, vaihtojakelun ja ilmaisjakelun osuudet kunkin julkaisusarjanne kokonaislevikistä, ja kuinka suuret ovat mahdollisten verkkoversioiden osuudet sarjojenne jakelusta?

Jonkin verran epätietoisuutta vastaajissa aiheutti se, olisiko tämän kysymyksen tarkoittamaan myyntiin pitänyt sisällyttää seuran jäsenyyden perusteella postitettavat vuosikerrat vai vain jäsenetujen ulkopuolinen myynti. Myöskään vaihtojakelun ja ilmaisjakelun välinen ero ei ollut kaikille selvä.

Jos myyntiin lasketaan sekä jäsenet että muut maksavat asiakkaat, useimmilla seuroilla myynnin osuus lehtien jakelusta on yli 60 prosenttia ja monilla yli 90 prosenttia. Vaihtokappaleiden osuus vaihtelee 80 prosentin ja olemattoman välillä ollen yleensä joko yli 20 prosenttia tai vain muutaman prosentin luokkaa. Ilmaisjakelun osuus jakelusta on tyypillisesti kymmeneksen suuruisen. Mahdollisista verkkoversioista ei monikaan vastaaja maininnut mitään.

Esimerkkejä:

Luonnontieteellinen lehti1:

- myynti 10 kpl yleinen
  - 175 kpl jäsenet (sisältyy jäsenmaksuun)
  - julkaisuvaihtovaihto 175 kpl
  - ilmaisjakelu 76 (tekijäkappaleet 74, seuran kirjeenvaihtajajäsenet 2).
- Kokonaispainos on 600. Verkkoversio (Elektra) on luettavissa Helsingin yliopiston koneilla, käyttöaktiiviteetista ei ole tarkempaa tietoa.

Yhteiskuntatieteellinen lehti:

vuositilauksia kotimaassa 200

- vuositilauksia ulkomaille 40
- jäsenet (sisältyy jäsenmaksuun) 330
- muita alennustilauksia 130
- irtonumeromyyntivaraus 30
- julkaisuvaihto 40
- tekijäkappaleita 60
- muita vapaakappaleita 30

Kokonaispainos 869 kpl.

5. Miten julkaisujanne markkinoidaan ja tehdään tunnetuksi ulkomaille?

Noin puolet vastaajista katsoo, että heidän julkaisuillaan ei ole varsinaista markkinointia ulkomaille. Muutama näkee vaihtotoiminnalla olevan merkitystä julkaisujen tekemisessä tunnetuksi Suomen rajojen ulkopuolella. Kymmenkunta vastaajaa mainitsee wwvsivujen ja sähköpostin roolin. Saman verran on myös niitä, jotka uskovat tieteellisten seminaarien ja kongressien merkitykseen. Myös ulkomaisissa lehdissä ilmestyvillä kirjaarvosteluilla on joidenkin vastaajien mielestä markkinointiarvoa.

Esimerkivistä:

Luonnontieteellinen lehti 2: *kansainvälinen levikki vaihtoina (löytyy monista tieteellisistä kirjastoista) on ollut tärkeä tapa olla esillä. Nyt sitä ryhdytään markkinoimaan [eversiona]. Pääosin suomenkielistä saman seuran lehteä ei ole ulkomaille markkinoitu, mutta lehden englanninkieliset abstraktit ja kuvatestit puhuvat puolestaan. Lehti on saanut positiivista palautetta esim. Chilestä ja EteläAfrikasta.*

Julkaisuvaihto on keskeinen kanava julkaisujemme tunnetuksi tekemisessä maailmalla. Yhdistyksen eräät aktiiviset ulkomaiset jäsenet (useimmat oppiaineidensa professoreita) käsittelyttävät yhdistyksen julkaisemia monografioita seminaareissaan ja kirjoittavat niistä kirjaesittelyjä sikäläisiin aikakausjulkaisuihin. Julkaisuja viedään myös seminaareihin ja kongresseihin näytteille ja tilattavaksi. Omaaloitteista aktiivista mainontaa seuralla ei ole ollut ulkomaisilla painetuilla foorumeilla. Verkkosivujen myötä julkaisujen markkinointia on tarkoitus tehostaa myös ulkomaiden suuntaan.

6. Mihin indeksi ja abstraktilehtiin tai -tietokantoihin julkaisujanne lähetetään säännöllisesti, ja kenen toimesta?

Puolet vastaajista vastaa tähän kysymykseen "ei mihinkään", "ei tietoa" tai jättää vastaamatta. Muutama julkaisija sanoo levittävänsä itse lehteään referenssijulkaisuille. Samoin muutamat tietävät vaihtokeskuksen huolehtivan asiasta.

Tyypillisiä vastauksia:

Yliopistoilla omat tiedotuskanavansa väitöskirjoista kansainvälisiin tietokantoihin. Tietääkseni TSV lähettää tietoa myös jonnekin, samoin seuran kirjasto. Julkaisija ei itse toimita tietoa suoraan.

Fennicatietokanta. Muuten pelataan kirjaarvostelujen varassa. Niitä on ollut ulkomaisissakin alan lehdissä.

7. Minkälaisia tietoja seuranne haluaisi julkaisujen vaihtotoiminnasta vaihtokeskukselta, tai saatteko tällä hetkellä vaihtokeskukselta tarvitsemanne tiedot?

Lähes kaikki ovat tyytyväisiä nykyisten tietojensa tasoon ja katsovat saavansa tarvitsemansa tiedot. TSV:n verkkosivuja pidetään informatiivisina. Jotkut pienet seurat kaipaavat kuitenkin perustietoja vaihtokeskuksen toiminnasta. Yksi tiedustelee potentiaalisia ulkomaisia vaihtokumppaneita. TSV:tä, julkaisuvarastoa ja Tiedekirjaa jotkut pitävät hankalasti hahmotettavana kokonaisuutena ja eri yksiköiden työnjakoa hieman epäselvänä.

8. Vaihtokeskukselle tulee ulkomailta varsinaisten vaihtovastinejulkaisujen lisäksi jonkin verran myös lehtien kaksoiskappaleita sekä muuta aineistoa, jota ei voi sijoittaa kirjastoihin. Haluaisitteko saada tällaista seuranne vaihtomateriaalia omaan käyttöönne vai suostuisitteko siihen, että näitä julkaisuja laitettaisiin esimerkiksi Tieteiden talolle ilmaiseksi yleisölle jaettaviksi?

Hieman yli puolet vastaajista suostuu ylimääräisten vaihtovastineidensa ilmaisjakeluun. Neljätolista seuraa haluaisi tällaisen oheismateriaalin omaan käyttöönsä, lähinnä seuran oman sarjan kirjoittajille jaettavaksi. Muutama toivoisi sovellettavan kumpaakin vaihtoehtoa esimerkiksi siten, että lehtien irtonumeroita voisi jakaa yleisölle, monografiat otetaan seuran omaan kirjastoon.

9. Minkälaisia näkemyksiä seurallanne on vaihtotoiminnan tulevaisuudesta?

Suurin osa vastaajista pitää vaihtotoimintaa tulevaisuudessakin tärkeänä ja kannatettavana asiana, joskin myös ennusteita vaihtotoiminnan vähenemisestä esitetään.

Tyypillisiä vastauksia:

Pidämme vaihtotoiminnan nykytilaa tyydyttävänä ja haluaisimme jopa lisätä sitä, koska vaihtokumppanit eivät useinkaan pysty ostamaan mitään eikä heidän sarjojaan taas löydä mistään. Vaihtamalla molemmat hyötyvät.

Vaihtotoiminta on tärkeätä sellaisten maiden kanssa, jotka eivät voi kustannussyistä ostaa kirjojamme ja joiden kirjat ovat vaikeasti saatavia. Kysymys on tällöin ennen kaikkea ItäEuroopan maista.

10. Onko Teillä toivomuksia vaihtokeskuksen toiminnan kehittämiseksi?

Vain kymmenisen seuraa esittää jotain toivomuksia. Kahdessa vastauksessa ehdotetaan vaihtotoimintaa käsittelevien tilaisuuksien järjestämistä:

Voisi olla hyvä pitää esim. kerran vuodessa "puoliavoimien ovien päivä" tieteellisten sarjojen toimittajille ja kirjastonhoitajille, jotta vaihtokeskuksen tarjoamat mahdollisuudet tulisivat paremmin tunnetuksi ja yhteysverkko pysyisi hyvin koossa.

Perustoiminnot ovat mielestämme erittäin hyvin sujuvia. Seminaareja, teemapäiviä yms. voisi järjestää useammin, esimerkiksi vuosittain.

Kirjastot (vastanneita yhteensä 26 [n. 85 %])

Kahdessa ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin vastaavaa kirjaston ja kyselyyn vastaajan tietoja.

3. Miten suhtaudutte muiden kuin englanninkielisten julkaisujen ottamiseen kokoelmiinne? Toivotteko julkaisuja joltain tietyltä maantieteelliseltä alueelta?

Vain harvat kirjastot ottaisivat kokoelmiinsa mieluiten muuta kuin englanninkielistä aineistoa. Muutamalla kirjastolla on periaatteena kielellinen puolueettomuus. Hieman yli puolet vastaajista mainitsee joitakin maantieteellisiä painopistealueita.

Kyllä sisältö ratkaisee enemmän kuin kieli, vaikka toisaalta esim. poistoja tehdessä muut kuin englanninkieliset ovat ensimmäisenä lähdössä. Meillähän on vierailevia tutkijoita ja vaihtoopiskelijoita säännöllisesti myös muista kuin englanninkielisistä maista. Heidät pidämme mielessä mahdollisuuksien mukaan. Pohjoismaiset julkaisut ovat aina toivottuja kielestä riippumatta, samoin Venäjän lähialueilta. (Oulun yliopisto, biologian kirjasto)

Valitettavan vähän meille tulevista hankintaehdotuksista koskee muuta kuin englanninkielistä aineistoa, joten olemme olleet iloisia vaihtokeskuksesta saaduista muunkielisistä julkaisuista. Maantieteellisiä rajoituksia ei ole. (Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan kirjasto)

4. Kuinka suuri on vaihtokeskuksen toimittaman aineiston osuus kirjastonne vuotuisesta kartunnasta

Vaihtokeskuksen toimittaman aineiston osuus kirjastojen vuotuisesta kausijulkaisukartunnasta vaihtelee kirjastoittain paljon. Kahdella kirjastolla se on yli puolet. Kolmasosalla se on 10 ja 50 prosentin välillä, ja vajaa puolet vastanneista kirjastoista saa 0–10 prosenttia uutuuksistaan vaihtokeskuksesta.

Tähän kysymykseen kirjaston hankintatilastot eivät valitettavasti anna kovin tarkkaa vastausta eikä asiaa myöskään ole kirjastossa tutkittu. Tässä pari lukua, joita on pidettävä vain suuntaaantavina. Kirjaston kaikista kausijulkaisuista (H(YK) ja H2), aikakauslehdistä ja sarjoista nimeketasolla vaihtokeskuksen toimittamien julkaisujen osuus on melko suuri, n. 40 %. Sen sijaan vuoden 2002 hankintatilaston mukaan esim. sarjojen nidemäärästä vaihtokeskuksen toimittamien julkaisujen määrä on n. 29 %. Vastauksia pohtineen ryhmän "sivistynyt" arvio olikin jo ennen tilastojen katsomista, että vaihtokeskuksen kautta saatujen kausijulkaisujen määrä olisi noin 1/3 kaikista kirjastoon jatkuvasti saapuvista kausijulkaisuista. (Helsingin yliopiston kirjasto)

Kausijulkaisunimekkeistä vaihtokeskuksen toimittaman aineiston osuus on n. 58 % painettuna kirjastoon hankittavista kausijulkaisuista. Hyllymetrikartunasta vaihtokeskuksen aineiston osuus on vajaa puolet. (Viikin tiedekirjasto)

5. Oletteko tehneet arvioita vaihtokeskuksen toimittaman kirjallisuuden käytöstä kirjastossanne, ja millä menetelmillä olette käyttöä arvioineet? Tarkoitamme tässä vaihtokeskuksen aineiston käyttöä verrattuna kirjastonne muun ulkomaisen aineiston käyttöön. Onko kirjastonne aloittanut Suomen yliopistokirjastojen neuvoston Tietokarttahankkeeseen liittyvän kirjastojen kokoelmien arvioinnin? Mitä menetelmiä käytätte tai aiotte käyttää arvioinnissa? Pystytkö tässä työssänne erittelemään vaihtokeskuksen kautta tulleen materiaalin ja sen merkityksen? Keneltä saamme mahdollisesti jatkossa tietoa arviointityönne kulusta ja tuloksista?

Vain muutama kirjasto ilmoittaa arvioineensa vaihtokeskuksesta tulleen aineiston käyttöä. Turun yliopiston matemaattisluonnontieteellinen tiedekunta-kirjasto mainitsee, että arvioita on tehty viisi vuotta sitten ja että suosikkeja ovat *Annals of Mathematics* ja *Vogelwarte* sekä *biodiversiteettilehdet*.

Teologisen tiedekunnan kirjaston mukaan heille tulevista 24:stä nimekkeestä 10 on tärkeitä.

Terveystieteiden keskuskirjasto on ryhmittänyt vaihtokeskuksesta saamansa lehdet kolmeen luokkaan. Erittäin paljon käytettyjä lehtiä on 44 kpl (20 %), paljon käytettyjä 32 kpl (15 %) ja vähän tai hyvin vähän käytettyjä 143 kpl (65 %).

Tietokarttahanketta ei ole vielä missään aloitettu, koska koko projekti on vasta suunnitteluvaiheessa. Teknillisen korkeakoulun kirjastossa on meneillään kokoelmapolitiikan luominen.

Tilastoimme kaukopalvelua nimekkeittäin, ja seuraamme mitkä ovat kaukopalvelun kautta kysytyimpiä. Vuonna 2003 kysytyimpien 40 nimekkeen joukossa on 1 vaihtokeskuksen kautta tuleva nimeke. Suoraan kirjastojärjestelmästä emme saa listaa lainatuimmista nimekkeistä, mutta harkitessamme jonkin nimekkeen karsintaa tarkistamme onko sitä lainattu. Paikalliskäyttöä (selailu, kopiointi) emme ole seuranneet. Emme ole aloittaneet Tietokarttahankkeeseen liittyvää kokoelmien arviointia, mutta seuraamme hankkeen etenemistä. (Viikin tiedekirjasto)

*Emme ole tehneet arvioita käytöstä, mutta erittäin suosittuja ovat huomattavat skandinaaviset lehdet (*Acta Mathematica* = yksi huomattavimmista matemaattisista lehdistä, *Mathematica Scandinavica*) yhdysvaltalaiset (*Annals of Mathematics*, *Communications in pure and applied mathematics*, *American journal of mathematics* jne) sekä ranskalaiset, saksalaiset ja jotkut Etelä-Euroopan lehdet (esim. *Revista Matematica Iberoamericana*) unohtamatta venäläisiä tai aasialaisia julkaisuja. Emme ole mukana Tietokarttahankkeessa. (Helsingin yliopisto, Matematiikan laitoksen kirjasto)*

6. Kuinka suuri säästö kirjastonne hankintamenoihin tulee vaihtokeskuksesta saamanne kirjallisuuden ansiosta? Oletteko esittäneet vaihtokeskukselle toivomuksia vaihtojulkaisujen hankkimisesta? Oletteko tutkineet, pystyisikö vaihtokeskus toimittamaan teille joitakin niistä julkaisuista, jotka tällä hetkellä hankitte maksullisina?

Huomattavaa säästöä hankintamenoihin on vaihtokeskuksen ansiosta havainnut saavansa yhdeksän kirjastoa. Viiden kirjaston mielestä saavutetut säästöt eivät ole merkittäviä. Toivomuksia vaihtojulkaisujen hankkimiseksi on vaihtokeskukselle esittänyt seitsemän kirjastoa.

Ostettujen lehtiensä korvaamista vaihtolehdillä on tutkinut viisi kirjastoa. Tosin kaikki vastaajat eivät ehkä ole huomanneet, että tätä mahdollisuutta voi

yrittää hyödyntää muutenkin kuin vain selaamalla vaihtokeskuksen sijoittamattomien julkaisujen listaa.

Vuonna 2002 laskimme Vaihtokeskuksesta Duodecimseuran kautta saamiemme julkaisujen kokonaishankintahinnaksi 25000 käyttämällä Ulrich's International Periodicals Directoryn ilmoittamia hintoja. On huomioitava, että kaikki julkaisut eivät ole kaupallisten kustantajien julkaisemia ja hankintahintaa ei ollut saatavissa. (Terveystieteiden keskuskirjasto)

Vuonna 2002 säästö oli n. 51.000 euroa (laskettu monografioiden ja kausijulkaisujen keskimääräisestä hinnasta). Olemme esittäneet toivomuksia. Emme ole (ainakaan nykyisten kirjastonhoitajien aikana) selvittäneet maksullisten julkaisujen hankkimista vaihtokeskuksen kautta. (Museoviraston kirjasto)

7. Miltä osin kirjastonne on tutustunut vaihtokeskuksen www-sivuihin (www.tsv.fi/vaihto)?

Lähes kaikki vastanneet kirjastot ovat ainakin jonkin verran hyödyntäneet vaihtokeskuksen verkkopalveluja.

Olen tutkinut sieltä meille sijoitettujen kausijulkaisujen listat. Ehkä tarjontaanne pitäisi seurata säännöllisesti sitä kautta? (Jyväskylän yliopiston kirjasto)

Ainakin kausijulkaisujen hankinnan kanssa tekemisissä olevat henkilöt, muut satunnaisesti. (Kumpulan tiedekirjasto)

8. Onko kirjastollanne omaa vaihtotoimintaa? Mihin maihin se suuntautuu, ja mitä julkaisuja ja julkaisusarjoja siihen kuuluu?

Kuusitoista kirjastoa harrastaa omaa vaihtotoimintaa. Kymmenellä kirjastolla sitä ei ole.

Kirjastolla on ollut omaa vaihtotoimintaa TKK:n väitöskirjoilla, mutta siitä ollaan käytännössä luopumassa, koska vaihtoina käytetyt väitöskirjat ovat enenevässä määrin elektronisessa muodossa. (Teknillisen korkeakoulun kirjasto)

Kirjasto on viime vuosina karsinut kovasti omia vaihtojaan. Nykyään jonkinasteista säännöllistä vaihtotoimintaa on Pohjoismaitten, Baltian ja ItäEuroopan maitten kirjastojen kanssa, samoin Yhdysvaltojen Kongressin kirjaston kanssa. Muiden maiden kanssa vaihto on satunnaista. Kirjasto lähettää Helsingin yliopiston väitöskirjoja ja omaa julkaisusarjaansa ja vastaanottaa mm. pohjoismaisia väitöskirjoja ja Baltiasta myös jonkin verran muuta kirjallisuutta. Kongressin kirjaston vaihtotarjouslistoilta kirjasto saa noin 40 monografiaa vuodessa. (Helsingin yliopiston kirjasto)

9. Paljonko Kuopion Varastokirjastosta lainaaminen maksaa kirjastonne asiakkaille?

"Varastokirjasto ei peri kirjastoilta maksua lähettämistään lainoista tai artikkelikopiosta" (www.nrl.fi/kaukopalvelu.htm). Asiaan sovelletaan kuitenkin myös kaukopalvelun yleisperiaatetta, "tilaajakirjasto maksaa lainan palautuskulut sekä antajakirjaston laskuttamat lähetyskulut ja jäljennemaksut" (www.kirjastot.fi/page.asp?_item_id=562), mistä käytännössä seuraa, että kun Varastokirjastosta kaukolainattu painettu aineisto palautetaan Varastokirjastoon, palautuskustannukset maksaa joku muu kuin Varastokirjasto. Jotkut kirjastot maksavat nämä palautuskulut asiakkaidensa puolesta, kun taas toiset laskuttavat niitä asiakkailta, monen kirjaston tapauksessa erisuuruuksina summina eri asiakasryhmiltä.

Puolet vastanneista kirjastoista ilmoittaa Varastokirjastosta lainaamisen olevan kaikille asiakkaille maksutonta. Muissa kirjastoissa maksut vaihtelevat 3:n ja 30:n euron välillä.

Pyydämme kaukolainoja vain omalle henkilökunnalle, jolle ne ovat maksuttomia. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Suomalaisugrilainen kirjasto)

Ulkopuolisille asiakkaille 30, kuten muistakin kotimaisista kirjastoista. Korkeakoulun henkilökunnalle ja omille opiskelijoille lainat ovat ilmaisia. (Teknillisen korkeakoulun kirjasto)

10. Onko Teillä toivomuksia vaihtokeskuksen toiminnan kehittämiseksi?

Yhdeksän kirjastoa esittää kehittämistoivomuksia. Kolme kirjastoa on havainnut viivettä vaihtojulkaisujen saapumisessa. Yksi kiittää ripeästä toiminnasta. Kaksi kirjastoa toivoo vaihtoaiheisten seminaarien tai teemapäivien järjestämistä. Samoin kaksi tuo esille ajatuksen sijoittaa ulkomaista vaihtoaineistoa suoraan Varastokirjastoon. Helsingin yliopiston kirjasto toivoo voivansa keskittää omatkin vaihtonsa vaihtokeskukselle.

Voisi olla hyödyllistä kokoontua yhdessä teologisten tieteellisten seurojen edustajien kanssa keskustelemaan vaihtotoiminnan nykytilasta ja kehittämisestä. Meillähän ei ole omaa julkaisutoimintaa, vaan lähetettävä aineisto on tieteellisten seurojen julkaisemaa. Niiden näkemykset vaihtotoiminnan kehittämisestä olisivat hyvin tarpeellisia. (Teologisen tiedekunnan kirjasto)

Aakkosellinen listaus kaikista Viikin tiedekirjastoon tulevista Vaihtokeskuksen välittämistä julkaisuista olisi hyvä saada (eli kaikki tieteenalat samoissa aakkosissa, eikä ryhmiteltynä kuten nyt Hb, H4, Ha, Hf, Hmfar). Sijoituskirjastolinkin kautta lehtinimekelistauksessa wwwsivulla olisi hyvä samalla sivulla näkyä suoraan kunkin nimekkeen perässä ISSN, ettei tarvitsisi mennä tarkistamaan nimekkeen linkistä tarkentavaa numeroa. "Ulkomaiset vaihtojulkaisut" linkin kautta ISSNnumero jo näkyikin. Toivomme lisätietoja vaihtojulkaisuiden eversioiden saatavuudesta ja etenkin silloin jos julkaisu muuttuu pelkästään eversioksi. Olisiko mahdollista saada myös ulkomaisten vaihtokumppaneiden (esim. tieteellisten seurojen) kotisivujen osoitteita wwwsivultanne? Lehtien saapumisvalvonnan kehittäminen siten, että ei tarvitsisi sen osalta tehdä päällekkäistyötä Vaihtokeskuksessa ja meillä kirjastossa. (Viikin tiedekirjasto)

Tärkeimpien vaihtotoiminnassa mukana olevien seurojen ja kirjastojen vastaukset verrattuna kaikkien kyselyyn vastanneiden seurojen ja kirjastojen vastauksiin

Vaihtosuhteidensa lukumäärän perusteella tärkeimmät seurat (mukaan lukien yksi usean seuran yhteisjärjestö) vuonna 2002 olivat suuruusjärjestyksessä (vaihtosuhteiden lukumäärä ja osuus kaikista vaihtosuhteista):

1.	Suomalainen Tiedeakatemia	665	12 %
2.	Eläin ja kasvitieteen julk. tmk.	575	9
3.	Finska VetenskapsSocieteten	413	7
4.	Suomen Maantieteellinen Seura	324	6
5.	Societas pro Fauna et Flora Fennica	279	5
6.	Suomalaisen Kirjallisuuden Seura	237	4
7.	Entomologica Fennica	220	4
8.	Suomen Muinaismuistoyhdistys	220	4
9.	Suomen Lintutieteellinen yhdistys	202	4
10.	Suomalaisugrilainen seura	187	3
11.	Uusfilologinen yhdistys	186	3

Suomen eläin ja kasvitieteen julkaisutoimikunnan edustajalta en varsinaista vastausta saanut, tiedot perustuvat muuten hankittuun tietoon. Tämä toimikunta koostuu seuraavista seuroista: Finska VetenskapsSocieteten, Suomalai-

nen Tiedeakatemia, Societas Biologica Fennica Vanamo ja Societas pro Fauna et Flora Fennica. Näistä Suomalaiselta Tiedeakatemialta pyysin ja sain useiden edustajien vastauksia. Sen sijaan Societas Biologica Fennica Vanamo ja Societas pro Fauna et Flora Fennica, jotka yksinäänkin ovat huomattavia vaihtajia, jättivät vastaamatta kyselyyn.

Myös Suomen Lintutieteellinen yhdistys on yksi huomattava vastaamatta jättänyt seura. Ja kuten sanottu, Suomen eläin ja kasvitieteen julkaisutoimikunnan asema tässä kyselyssä on epämääräinen. Suomalainen Tiedeakatemia useine vastauksineen on otoksessa yliedustettu. Joka tapauksessa tärkeimpien vastaajaseurojen mielipiteet koostuvat seuraavien kymmenen seuran vastauksista:

1. Suomalainen Tiedeakatemia	665	12 %
2. Finska VetenskapsSocieteten	413	7
3. Suomen Maantieteellinen Seura	324	6
4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura	237	4
5. Entomologica Fennica	220	4
6. Suomen Muinaismuistoyhdistys	220	4
7. Suomalaisugrilainen seura	187	3
8. Uusfilologinen yhdistys	186	3
9. Suomen Itämainen Seura	153	3
10. Geofysiikan Seura	137	2

Näiden kymmenen tärkeimmän seuran vastausten sisällöt eivät sanottavasti poikenneet kaikkien vastanneiden seurojen vastauksista. Kaikki kymmenen ilmoittivat saaneensa vaihtokeskukselta riittävästi tietoa vaihtotoiminnasta. Tärkeimmät vaihtovastineiden sijoituskirjastot vaihtokeskuksen kautta ulkomailta vuonna 2002 saamiensa sarjanimekkeiden lukumäärien mukaan olivat (nimekkeiden lukumäärä ja osuus kaikista vaihtokeskuksen välittämistä sarjanimekkeistä):

1. Viikin tiedekirjasto	2366	28 %
2. Helsingin yliopiston (pää)kirjasto (ml. slaavilainen)	1298	16
3. Museoviraston kirjasto	515	6
4. HY Humanistisen tiedekunnan kirjastot	377	5
5. Kotim. kielten tutk. keskus, suomal. ugr. kirjasto	343	4
6. Joensuun yliopiston kirjasto	282	3

Näistä kirjastoista HY:n humanistisen tiedekunnan kirjastolaitos on kyselyvastauksissa edustettuna kolmella eri vastauksella.

Kaikilla tärkeimmillä kirjastoilla Joensuun yliopiston kirjastoa lukuun ottamatta vaihtokeskuksen toimittaman aineiston osuus niiden koko kausijulkaisukartunnasta on suuri, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suomalaisugrilaisella kirjastolla jopa 90 prosenttia. (Tosin luvussa lienevät mukana myös kirjaston omat vaihdot.) Tällöin myös vaihtokeskuksen avulla saadut säästöt näiden kirjastojen hankintamenoihin ovat luonnollisestikin huomattavia.

Muilta osin tärkeimpien kirjastojen vastaukset noudattelevat kaikkien vastaajakirjastojen linjoja.